

TRESTNÉ SÚDNICTVO NAD MLADISTVÝMI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE - VÝSLEDKY EMPIRICKÉHO SKÚMANIA

JUVENILE JUSTICE SYSTEM IN SLOVAK REPUBLIK – EMPIRICAL RESEARCH RESULTS

MIROSLAVA VRÁBLOVÁ

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra trestného práva a kriminológie

Abstrakt

Systém trestno-právnych sankcií, ich ukladanie a výkon musel prejsť významnými zmenami, aby zodpovedal aktuálnym poznatkom vedy a potrebám moderného, demokratického právneho štátu. Predmetom tohto článku je problematika trestného súdnictva nad mladistvými v Slovenskej republike v zmysle rekodifikovaných trestno-právnych kódexov. Rovnako tak, autorka približuje praktické využitie jednotlivých inštitútov v trestných veciach mladistvých, ako aj výsledky vykonaného empirického výskumu zameraného na trestnú činnosť mladistvých a následné ukladanie trestných sankcií, ako aj rizikové faktory ovplyvňujúce, resp. podporujúce samotnú trestnú činnosť mladistvých osôb.

Kľúčové slová

Trestné súdnictvo nad mladistvými, Alternatívne tresty, Alternatívne spôsoby konania, Kriminologický empirický výskum,

Abstract

The article deals with juvenile justice in Slovakia due the Slovak criminal law adjustment. It analysis practical use of certain institutes in juvenile criminal cases as well as the results of empiric research concerning juvenile criminality and following imposition of criminal sanctions as well as factors which influences juvenile criminality.

Key words

Juvenile justice system, Diversion, Criminology empiric research

Jednou z dôležitých otázok riešených v rámci reformy slovenského trestného práva bola nepochybne aj problematika trestného súdnictva nad mladistvými. Pri pohľade do minulosti je zrejmé, že trestné zákonodarstvo nad mládežou prešlo skutočne dlhou cestou, na konci ktorej stojí rekodifikovaný trestný zákon a trestný poriadok. Prioritou trestnej politiky sa stal samotný špecifický prístup k problematike mladistvých kvôli svojmu významnému, dlhodobému a výchovnému dopadu na ďalší vývoj celkovej kriminality v spoločnosti. Dôvodmi, ktoré sa podpísali pod nevyhnutnú potrebu vykonania zmien právnej úpravy v oblasti trestného súdnictva nad mládežou, bola nedostatočná individualizácia riešenia trestných prípadov mladistvých páchatel'ov, nevyhovujúca diferenciacia trestnej zodpovednosti, ďalej príliš úzka škála zákonných opatrení, či neexistencia možnosti reálnej voľby medzi prejednaním trestnej veci mladistvého v štandardom konaní a využitím možnosti uskutočnenia zjednodušeného konania či uplatnenia niektorého z odklonov. Preto snaha zákonodarcu smerovala jednak k posilneniu prevencie, výchovných a ochranných opatrení na úkor trestu odňatia slobody, ako aj k rozšíreniu priestoru pre individuálne posúdenie každého prípadu. Teoretickou koncepciou, z ktorej zákonodarca vychádzal, bola koncepcia obnovujúcej justície (restoratívna justícia). Toto poňatie zdôrazňuje význam budúcnosti mladistvého a presadzuje možnosť podieľať sa na obnovení trestným činom narušených spoločenských vzťahov, pričom mladistvý má prevziať nielen trestno-právnu, ale aj osobnú zodpovednosť za svoje konanie, má sa pokúsiť odčiniť v spolupráci so svojim okolím spôsobenú škodu.

Na poli trestno-právnej politiky mládeže vyvstala i otázka špecializovanej justície vo veciach mladistvých. Hlasy presadzujúce myšlienku vytvorenia špecializovanej súdnej sústavy pre mladistvých odzneli v nedávnej minulosti na viacerých vedeckých podujatiach. Medzinárodná konferencia o kriminalite mládeže, ktorá sa konala v dňoch 25.-27. októbra 2000 v Bratislave, sa dotkla práve otázky týkajúcej sa osobitného trestného súdnictva nad mládežou. Samotný návrh na jeho zriadenie bol súčasťou vládou schváleného legislatívneho zámeru rekodifikácie Trestného poriadku, podľa ktorého by osobitné súdnictvo nad mládežou malo byť založené na špecializovaných senátoch všeobecných súdov na stupni okresu a kraja.¹ Navrhovalo sa, aby trestné súdnictvo nad mládežou rozhodovalo o trestných veciach, kde budú páchatel'mi alebo obeťami mladistvých, a v prípadoch nariadenia ústavnej výchovy aj maloletých. Úlohou týchto súdov malo byť predovšetkým zaistenie zvýšenej ochrany mladistvým účastníkom a zároveň

---

¹ Čečot, V.: Kriminalita mládeže- pohľad do budúcnosti. Zborník z medzinárodnej konferencie o kriminalite mládeže, konanej dňa 25.-27. októbra 2000 v Bratislave, Ministerstvo vnútra SR, Bratislava, 2000, s. 68-74

zabezpečenie, aby súdne konanie nemalo nepriaznivý dopad na mladistvé a maloleté osoby. Tvorcovia legislatívneho zámeru odporúčali, aby trestné právo mládeže tvorili príslušné ustanovenia trestného zákona a trestného poriadku, ktoré by obsahovali špecifickú úpravu hmotnoprávných a procesnoprávných otázok týkajúcich sa mládeže.

V rámci zamýšľanej rekodifikácie sa počítalo so zmenami takého charakteru, ktoré by účinnejšie a pružnejšie zaistili aplikáciu jednotlivých ustanovení zabezpečujúcich ochranu mládeže, ako aj ustanovení týkajúcich sa samotnej kriminality mládeže (predovšetkým mladistvých). Odborní predstavitelia upozornili na kľúčovú úlohu organizácie a vymedzenia kompetencií orgánov, ktoré budú aplikáciou poverené.² Idea vytvorenia systému trestného súdnictva nad mládežou, založenom na báze špecializovaných senátov všeobecných súdov, proklamovala vytvorenie predpokladov pre náležité zohľadnenie špecifík v rámci trestania mladistvých, ako aj predpokladov pre vznik ustálenej a kvalitnej judikatúry, reflektujúcej najnovší vývoj a poznatky aj interdisciplinárneho charakteru. Avšak v konečnom dôsledku sa myšlienku osobitného súdnictva nad mládežou v rámci rekodifikácie trestno-právnych kódexov nepodarilo presadiť. V rámci slovenského trestného súdnictva neexistuje špecializovaná súdna sústava pre mladistvých. V súčasnej dobe trestná agenda vo veciach mladistvých, ako aj agenda občiansko-právna, konkrétne vo veciach starostlivosti o maloletých, spadá pod všeobecné súdy.

Určite budete so mnou súhlasiť, že to nie je tak dávno, kedy bol zavŕšený proces rekodifikácie slovenského trestného práva. Návrh nového trestného zákona a trestného poriadku bol prijatý Národnou radou SR dňa 20. mája 2005. Rekodifikovaný trestný zákon č. 300/2005 Z.z., účinný od 1.1.2006, priniesol okrem iného aj mnohé zmeny na poli trestného práva mládeže, a síce zníženie hranice trestnej zodpovednosti, rozšírenie okruhu trestov ukladaných mladistvým páchatelom, i rozšírenie možností upustenia od potrestania mladistvého, zavedenie výchovných opatrení, zmeny v úprave dôvodov zániku trestnosti a mnohé ďalšie. Nakoľko od rekodifikácie trestno-právnych kódexov uplynula určitá doba (doba takmer dvoch rokov)³, nastal ten správny čas na zhodnotenie využitia vybraných inštitútov v praxi orgánov činných v trestnom konaní a súdov v súvislosti s trestnými vecami mladistvých.

---

² Babják, M.: Trestno-právna ochrana a kriminalita mládeže, úlohy a východiská. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 22.- 24. marca 2000 v Piešťanoch, s.83-87

³ Pozn. autora- doba takmer dvoch rokov je aktuálna v čase písania predmetného príspevku

Oblasť trestného postihu delikventnej mládeže patrí k problematickým otázkam trestno-právnej teórie i praxe. V 80-tych rokoch bola trestno-právna úprava sankcionovania mladistvého páchatel'a podrobená kritike kvôli úzkej škále sankcií s dominantným postavením trestu odňatia slobody. K zásadnejším zmenám v oblasti sankčnej politiky uplatňovanej voči mladistvým došlo až v 90-tych rokoch. Hoci alternatívne tresty majú v krajinách Európy už svoju dlhodobú tradíciu, predsa ich rozsah v jednotlivých krajinách (aj v Slovenskej republike) je rôzny, čo vyplýva z rozdielnej právnej kultúry, právnych tradícií či reálnej možnosti ich uplatnenia v štátnej politike. Slovenská právna úprava umožňuje využívanie týchto alternatívnych trestov: podmienené odsúdenie doplnené vhodne stanovenými primeranými povinnosťami alebo primeranými obmedzeniami, tresty s probačnými prvkami (najmä podmienené odsúdenie k trestu odňatia slobody s dohľadom), peňažný trest, prepadnutie vecí, zákaz pobytu a výnimočne aj ďalšie tresty (trest zákazu činnosti, trest vyhostenia). Od 1.1.2006 sa rozšírila škála alternatívnych trestov o trest povinnej práce. Alternatívu k potrestaniu predstavuje upustenie od potrestania. Reálne použitie alternatívnych trestov v slovenskej súdnej praxi nielen v prípadoch mladistvých nebolo spočiatku jednoduché. Príčinou boli nedostatočne stanovené podmienky premeny alternatívneho trestu na trest odňatia slobody pri páchatel'ovom nedodržaní podmienok a povinností, ktoré mu vyplývali z alternatívneho trestu, ďalej otázka dohľadu a kontroly nad výkonom alternatívnych trestov, kompetencie a finančné zabezpečenie fungovania alternatívnych trestov. Zo štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti SR je zrejmé, že v roku 2006 bol najčastejšie ukladanou sankciou pre mladistvých podmienený trest odňatia slobody (69%), nepodmienený trest odňatia slobody predstavoval zhruba 13%. Pomerne často bolo rozhodnuté aj o upustení od potrestania. Nízky podiel na škále ukladaných trestov mladistvým za rok 2006 predstavoval peňažný trest.⁴

Nový prístup k problematike trestania a zaobchádzania s mladistvými páchatel'mi priniesol do tradičného systému trestnej justície nové prvky, pričom jeden z nich predstavuje uplatňovanie alternatívnych spôsobov konania pri prejednávaní a rozhodovaní trestných vecí mladistvých. Procesnými alternatívami k štandardnému trestnému konaniu, ktoré sa uplatňujú v rámci trestného konania proti mladistvým, sú podľa slovenskej právnej úpravy podmienené zastavenie trestného stíhania, zmier a inštitút konania o dohode o vine a treste.

---

⁴ www.justice.gov.sk

Pomerne častým spôsobom prejednávania a rozhodovania trestných vecí mladistvých sa stalo podmiennečné zastavenie trestného stíhania. Zo štatistických údajov Generálnej prokuratúry SR je zrejmé, že využívanie tohto druhu odklonu v praxi má neustále stúpajúce tendencie. V sledovanom období rokov 2000- 2006 je síce možné pozorovať rastúci počet využitia tohto inštitútu, v roku 2006 došlo až v 709 trestných veciach mladistvých k podmiennečnému zastaveniu trestného stíhania, no percentuálny podiel podmiennečného zastavenia trestného stíhania u mladistvých na celkovom počte podmiennečných zastavení má klesajúce tendencie. Z celkového počtu podmiennečných zastavení trestného stíhania predstavuje využitie tohto druhu odklonu vo veciach mladistvých podiel 12-20,5%. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že priemerne zhruba v 15% prípadov sú trestné veci mladistvých riešené podmiennečným zastavením trestného stíhania.

Novelou trestného poriadku uskutočnenou zákonom č.422/2002 Z.z. sa súčasťou slovenského trestného konania stal inštitút zmieru. Postupom času sa aj tento druh odklonu začal využívať pri riešení trestných vecí mladistvých. Samotný inštitút zmieru predstavujúci určitý odklon od bežného priebehu trestného konania však neznamená vždy zjednodušenie trestného konania, pretože dosiahnutie prijateľnej dohody medzi obvineným a poškodeným je v niektorých prípadoch výsledkom zložitého vyjednávania, ktoré si vyžaduje súčinnosť so skúseným mediátorom. Práve tento pomerne dosť zložitý proces je jedným z dôvodov, prečo inštitút zmieru nie je častejšie využívaný. Uvedené tvrdenie potvrdzujú aj štatistické údaje Generálnej prokuratúry SR za rok 2006, z ktorých je zrejmé, že využitie podmiennečného zastavenia trestného stíhania v porovnaní s inštitútom zmieru bolo takmer 10-násobne vyššie. Príčinou tohto stavu je okrem iného aj tá skutočnosť, že predmetné inštitúty nie sú využívané v rovnakých prípadoch, nakoľko každý z týchto odklonov je vhodný pre určitý okruh páchatel'ov či procesných situácií a pre trestné činy rôznej povahy. Avšak, keď porovnáme v roku 2006 percentuálny podiel jednotlivých odklonov u mladistvých na celkovom počte ich uplatnenia, zistíme, že podiel mladistvých, u ktorých bolo podmiennečne zastavené trestné stíhanie predstavuje 12,5% a podiel mladistvých, u ktorých bol schválený zmier bol 12,7%. Napriek uvedenému podstatne nižšiemu počtu uzavretých zmierov možno konštatovať, v priebehu sledovaného obdobia je zrejماً neustále stúpajúca tendencia jeho využitia. Podiel mladistvých, u ktorých bol uzavretý zmier, sa v rokoch 2004-2006 pohyboval od 8,2-12,7%. Historicky najmladším odklonom v trestnom konaní, ktorého zákonné predpoklady vytvoril až rekodifikovaný trestný poriadok zák. č.301/2005 Z.z., účinný od 1.1.2006, je inštitút dohody o vine a treste. Od zavedenia tohto inštitútu sa v budúcnosti očakáva predovšetkým

zrýchlenie a zefektívnenie trestného konania, ako aj skrátenie dĺžky jeho konania. Podstata dohodovacieho konania spočíva v dohode prokurátora a obvineného o priznaní spáchania skutku, uznaní viny a prijatí trestu obvineným a následnom schválení predmetnej dohody súdom. Nakoľko ide o celkom nový prvok slovenského trestného procesu, od zavedenia ktorého uplynula veľmi krátka doba, je pomerne obtiažne hodnotenie jeho efektívneho využitia v praxi. Zo štatistických údajov Generálnej prokuratúry SR je zrejmé, že v roku 2006 bolo trestné stíhanie mladistvých skončené na prokuratúre dohodou o vine a treste v 341 prípadoch, čo predstavuje 11,7% podiel zo všetkých dohôd, a následne v 281 prípadoch bolo trestné stíhanie skončené schválením dohody o vine a treste súdom, čo tvorí 14,6 % podiel z celkovo schválených dohôd súdom. Na základe štatistických údajov Generálnej prokuratúry SR z rokov 2004-2006 možno na záver celkovo zhodnotiť uplatnenie jednotlivých odklonov v konaní proti mladistvému. Podmienečným zastavením trestného stíhania bolo vyriešených v priemere 10-20% trestných vecí mladistvých, uzavretím zmieru 0,1-2% a dohodou o vine a treste takmer 8%.

Kriminologický empirický výskum

Výsledky vykonaného výskumu boli získané na základe analýzy vyšetrovacích a súdnych spisov právoplatne ukončených trestných vecí mladistvých v rokoch 2003-2007. Výskum bol realizovaný na Okresnom súde v Čadci (28 trestných spisov) a Okresnom súde v Trnave (26 trestných spisov). Skúmanou vzorkou predmetného výskumu bola skupina mladistvých páchatel'ov (58 jednotlivcov). V rámci analýzy jednotlivého trestného spisu bola sledovaná štruktúra trestných činov páchaných mladistvými páchatel'mi a následná aplikácia trestno-právnych sankcií, ako aj rizikové faktory vyskytujúce sa u skúmanej skupiny osôb, ktoré mali vplyv na sociálne- deviantné správanie sa jednotlivca. Analýze boli podrobené dokumenty nachádzajúce sa v príslušnom trestnom spise: predovšetkým obžaloba, rozhodnutie súdu, správa z oddelenia sociálno- právnej ochrany detí a sociálnej kurately, správa zo školy, príp. správa z miesta bydliska o povesti mladistvého, výpis z registra trestov Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, výpis z evidencie priestupkov, v niektorých prípadoch aj znalecký posudok, či správa z pedagogicko-psychologickej poradne, alebo správa z liečebného zariadenia. Z uvedených dokumentov boli získané údaje o mladistvom páchatel'ovi (osobná a rodinná anamnéza, informácie o rodine, majetkových pomeroch,

rôznych závislostiach, údaje o prípadnej kriminálnej minulosti, o správaní sa v škole), ako aj o skutkovom stave spáchaného trestného činu.

Predmetom vykonaného výskumu bola trestná činnosť mladistvých a následné ukladanie trestných sankcií, ako aj rizikové faktory ovplyvňujúce, resp. podporujúce samotnú trestnú činnosť mladistvých osôb. Cieľom tohto výskumu bolo prostredníctvom analýzy trestných spisov overenie hypotéz a s nimi súvisiacich faktov, a tiež zozbieranie ďalších informácií pre hlbšie poznanie skúmaného problému.

Predkladaný kriminologický empirický výskum obsahuje nasledujúce východiskové hypotézy:

Hypotéza 1: Predpokladám efektívnosť využitia trestno-právnych sankcií v súdnej praxi.

Hypotéza 2: Predpokladám, že trestnej činnosti mladistvých páchatel'ov predchádzala akákoľvek forma prekriminality.

Hypotéza 3: Predpokladám, že neúplná rodina je jedným z hlavných faktorov delikvencie mládeže.

Hypotéza 4: Predpokladám, že negatívny vzťah žiaka k školskému prostrediu má vplyv na jeho trestnú činnosť.

V rámci metodiky výskumu bola využitá jednak typologická metóda, a to na stanovenie abstraktného teoretického modelu zovšeobecňujúceho charakteristické vlastnosti alebo správanie skupiny osôb- mladistvých páchatel'ov v určitých situáciách, tak aj štatistická metóda pre následné spracovanie kvantitatívnych údajov. Konkrétnou technikou uplatňovanou v priebehu výskumu bolo štúdium trestných spisov a následná analýza vybraných dokumentov, ako aj analýza štatistických dát.

Trestno-právna charakteristika skúmaného problému

Majetková kriminalita je doménou mladých ľudí a oprávnene je považovaná za „vstupnú bránu do sveta zločinu“.⁵ Túto skutočnosť dokazujú aj štatistické údaje Prezídia Policajného zboru SR, z ktorých je zrejmé, že najväčší podiel trestnej činnosti mládeže tvorí majetková

---

⁵ Šúryová, E.: Kriminalita mládeže. Bratislava, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2003, s.16

kriminalita. Uvedený fakt potvrdil aj kriminologický výskum, podľa ktorého v štruktúre spáchaných trestných činov mladistvých, za ktoré boli potrestaní, dominuje majetková trestná činnosť.

Mladiství páchatelia boli najčastejšie trestaní za

- **majetkovú trestnú činnosť** a činnosť s ňou súvisiacu

krádež (§212 TZ)- 30,3%

porušovanie domovej slobody (§194 TZ)- 7,9%

nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi (§171-173 TZ)- 5,3%

šírenie toxikománie (§174 TZ)- 2,6%

neoprávnené používanie cudzieho motorového vozidla (§216 TZ)- 2,6%

neoprávnené vyrobenie a používanie elektronického platobného prostriedku a inej platobnej karty (§219 TZ)- 1,3%

- **násilnú a mravnostnú trestnú činnosť**

ublíženie na zdraví (§155-158 TZ)- 15,8%

lúpež (§188 TZ)- 7,9%

násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi (359 TZ)- 1,3%

znásilnenie (§199 TZ)- 1,3%

sexuálne zneužívanie (§201 TZ)- 1,3%

- **ďalšiu trestnú činnosť**, ktorá bola zastúpená nasledujúcimi trestnými činmi

výtržníctvo (§364 TZ)- 13,2%

marenie výkonu úradného rozhodnutia (§348 TZ)- 4%

neposkytnutie pomoci (§177 TZ)- 1,3%

pytliactvo (§310 TZ)- 1,3%

nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami (§294 TZ)- 1,3%

útok na verejného činiteľa (§323-325 TZ)- 1,3%

V rámci kriminologického výskumu bolo ďalej zistené, že takmer v 30% prípadov išlo o súbeh dvoch (ojedinele viacerých) trestných činov. Rovnako zaujímavou skutočnosťou je fakt, že takmer polovica skutkov (41,4%) bola spáchaná v spolupáchateľstve s dospelou alebo mladistvou osobou a zhruba v ďalších 10% prípadov bolo zaznamenaných spoločné konanie mladistvého páchatel'a s maloletou osobou. Spolupáchateľstvo je typické pre mladistvých páchatel'ov, ktorí často páchajú trestnú činnosť v skupine, pričom „situačná atmosféra“

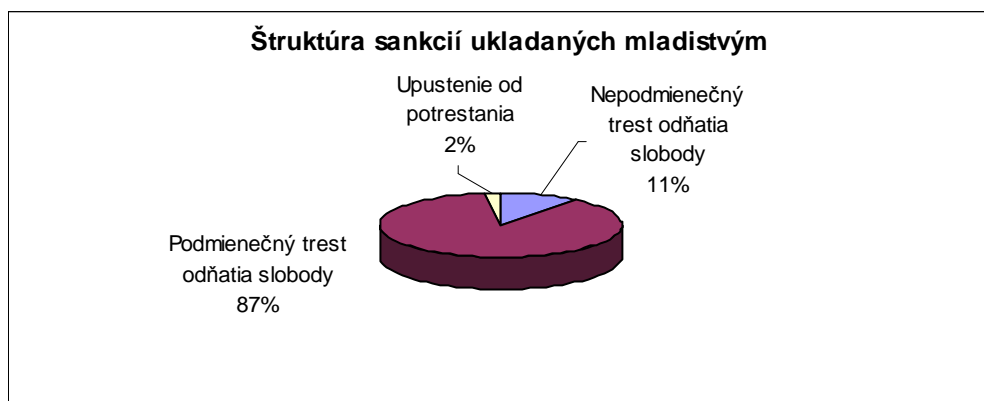

skupiny je významným motivačným zdrojom páchania ich trestnej činnosti. Vyššie uvedené údaje potvrdzuje nasledujúca tabuľka:

	SÚBEH TRESTNEJ ČINNOSTI	POKRAČOVANIE V TRESTNEJ ČINNOSTI	SPOLUPÁCHATEĽSTVO V TRESTNEJ ČINNOSTI	
			s dospelou osobou	s mladistvou osobou
Počet	17	1	16	8
%	29,3%	1,7%	27,6%	13,8%

Tabuľka č. 1.: Trestno-právne aspekty trestnej činnosti mladistvých

Ďalším predmetom záujmu uskutočneného empirického výskumu bola oblasť sankcií ukladaných mladistvým páchatel'om. Dominantnú pozíciu zaujal podmienne odložený trest odňatia slobody (87%), pričom najčastejšie bol ukladaný trest odňatia slobody v trvaní 1 roka (20% z uložených PO), po ňom nasleduje trest odňatia slobody v trvaní 3 mesiace (17,5%), pomerne často bol uložený trest odňatia slobody v trvaní 5 mesiacov (15%), a v 12,5% prípadov trest odňatia slobody v trvaní 2 mesiacov. Priemerná dĺžka trestu predstavovala 9,6 mesiaca. Nepodmienečný trest odňatia slobody bol uložený v 11% prípadov celkovo uložených trestov mladistvým. V rámci výskumu bolo zaznamenané v 5 prípadoch (11%) uloženie trestu zákazu činnosti mladistvému viesť motorové vozidlá akéhokoľvek druhu, pričom tento trest nebol uložený samostatne, ale ako vedľajší trest k podmienne trestu odňatia slobody. Škálu ukladaných trestov dopĺňa v 2% prípadov upustenie od potrestania.

Graf č. 1: Štruktúra sankcií ukladaných mladistvým

	PODMIENEČNÝ TREST ODŇATIA SLOBODY			NEPODMIENEČNÝ TREST ODŇATIA SLOBODY			
	do 6 mes.	do 12 mes.	do 2 rok.	do 6 mes.	do 12 mes.	do 2 rok.	Nad 2 roky
Počet	24	12	4	1	2	1	1
%	60%	30%	10%	20%	40%	20%	20%

Tabuľka č. 2: Ukladanie trestu odňatia slobody mladistvým páchatel'om

Efektivitu splnenia účelu podmiennečne odloženého trestu odňatia slobody možno zhodnotiť aj prostredníctvom inštitútu skúšobnej doby, ktorá bola súdom určená mladistvému na to, aby sa páchatel' prevychoval, ak ho treba prevychovať, a aby sa preukázalo, že účel trestu sa dosiahol aj bez jeho výkonu, pretože páchatel' v tom čase viedol riadny život. Podmiennečný trest odňatia slobody, ktorého výkon bol podmiennečne odložený na skúšobnú dobu, bol uložený v 40 prípadoch. V rámci vykonaného výskumu bolo zistené, že v 12 trestných veciach ešte neuplynula lehota skúšobnej doby. Z analýzy súdnych spisov je zrejmé, že súd v 20 prípadoch rozhodol o osvedčení sa mladistvého v skúšobnej dobe, čo predstavuje 71% úspešnosť uloženia predmetného trestu. V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že v zvyšných 8 trestných veciach, súd o osvedčení nerozhodol, napriek tomu, že uplynula skúšobná doba (v spise sa nenachádzalo rozhodnutie, ktorým by súd nariadil nepodmiennečný trest odňatia slobody, prípadne rozhodnutie o predĺžení skúšobnej doby). Vychádzajúc zo zákonnej fikcie, že sa odsúdený osvedčil, ktorá nastane po jednom roku od uplynutia určenej skúšobnej doby, ak súd v tejto dobe neurobil rozhodnutie, možno konštatovať, že 100% mladistvých páchatel'ov sa v skúšobnej dobe osvedčilo.

V skúmanej oblasti trestania mladistvých páchatel'ov bol kriminologickým výskumom potvrdený teóriou prezentovaný nový prístup spočívajúci vo využívaní alternatívnych spôsobov prejednávania a rozhodovania trestných vecí mladistvých. Z hľadiska využitia odklonov v konaní proti mladistvému bolo vykonaným výskumom zistené, že v aplikačnej praxi sa najvýraznejším spôsobom prejavilo podmiennečné zastavenie trestného stíhania (13%). Inštitút zmieru uzatvorený pred probačným a mediačným úradníkom bol využitý v 3 prípadoch, čo celkovo predstavuje 5,6%. Prekvapujúcim zistením bolo využitie novej formy odklonu, dohody o vine a treste, ktorá napriek krátkej histórii (od 1.1.2006) bola uzatvorená rovnako v 3 prípadoch (5,6%).

Obraz trestno-právnej charakteristiky dotvára aj posledná dielčia časť tohto výskumu, ktorá je venovaná prekriminalite, ako aj recidíve, ktorá nastala po predchádzajúcom uložení trestu mladistvému. Poznatky o prekriminalite boli zistené z vyšetrovacieho spisu, ako aj zo správy zo školy či zo správ z Oddelenia sociálno- právnej ochrany detí a sociálnej kurately (do r.2006 Oddelenie sociálno-právnej ochrany a sociálnej prevencie). V rámci skúmanej vzorky mladistvých sa prekriminalita vyskytla takmer v polovici prípadov (46,6%), čím potvrdila významnú súvislosť rannej prekriminality a následnej trestnej činnosti. U jednotlivcov bolo možné sledovať širokú škálu deviantného správania sa až po trestnú činnosť. Zo štúdia predmetných vyšetrovacích a súdnych spisov je zrejmé, že prekriminalita sa objavovala v najrôznejších podobách: v podobe ničenia školského majetku, porušovania školského poriadku, záškoláctve, šikanovaní a fyzickom napádaní spolužiakov, falšovaní ospravedlnení od lekára, podvádzaní majstra odborného výcviku, v drobných krádežiach, a inom protispoločenskom konaní. Čo sa týka recidívy, tá bola zisťovaná analýzou výpisov z Registra trestov Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky. Uskutočneným výskumom bolo zistené, že zhruba v 12% prípadov sa mladiství páchatelia dopustili trestnej činnosti opätovne, teda po ich predchádzajúcom právoplatnom odsúdení .

	PREKRIMINALITA	RECIDÍVA TRESTNEJ ČINNOSTI MLADISTVÝCH
Počet	27	7
%	46,6%	12,1%

Tabuľka č. 3: Prekriminalita a recidíva

Nežiadúce správanie sa maloletého vyústilo vo viac ako v 15% prípadov k uloženiu výchovného opatrenia. Najmiernejšie výchovné opatrenie- napomenutie bolo využité v 3,4% prípadov, kedy maloletý jedinec bol napomenutý kvôli svojmu nevhodnému správaniu sa, či kvôli zanedbávaniu povinnej školskej dochádzky. Zhruba v 12% prípadov bolo potrebné z dôvodu závažnejších porúch v správaní sa dieťaťa, aby bol určený dohľad nad maloletým. Závažnejšími dôvodmi bolo predovšetkým záškoláctvo, drobné krádeže, úteky z domu, agresívne správanie sa maloletého k učiteľom a k spolužiakom, či dopúšťanie sa inak trestnej činnosti. Nakoľko v 5% prípadov dohľad nesplnil svoj účel, pristúpil súd k uloženiu výraznejšieho výchovného prostriedku- k ústavnej výchove. Štúdiom spisov bolo zistené, že ústavná výchova bola celkovo nariadená v 8,6% prípadov maloletých delikventov. V nasledujúcej tabuľke je uvedené vyššie percento prípadov, konkrétne 12,1%, pretože

v rámci zhodnotenia štatistických dát boli k počtu nariadených ústavných výchov pripočítané aj dva návrhy na jej nariadenie.

	VÝCHOVNÉ OPATRENIE		ÚSTAVNÁ VÝCHOVA	OCHRANNÁ VÝCHOVA	OCHRANNÉ LIEČENIE
	Napomenutie	Dohľad			
Počet	2	7	7	1	1
%	3,4%	12,1%	12,1%	1,7%	1,7%

Tabuľka č. 4: Ukladanie výchovných a ochranných opatrení

Prostredie, v ktorom mladistvý vyrastal

Kriminologické štúdie už dlhú dobu upozorňujú na pôsobenie rizikových faktorov v socializačnom procese jednotlivca. Ako príklad možno uviesť rozvod rodičov, konfliktné rodinné prostredie, nevhodné výchovné štýly v rodine, v primárnom prostredí. Vzhľadom na uvedené skutočnosti bola druhá časť empirického výskumu venovaná práve tomuto významnému kriminogénemu činiteľovi kriminality mládeže, akým je samotné prostredie, v ktorom mladistvý vyrastal. Uskutočneným výskumom bolo zistené, že v neúplnej rodine v dôsledku rozvodu, či úmrtia jedného z rodičov, vyrastalo 20% mladistvých, čím sa nepodarilo dokázať vzťah medzi neúplnosťou rodiny a trestnou činnosťou mladistvých. Na druhej strane takmer 80% mladistvých žilo v úplnej rodine, teda kde boli obaja rodičia (aj rodina doplnená). Avšak zaujímavé je, že zhruba v 20% úplných rodín rodič, konkrétne otec, určitú dobu chýbal, nakoľko dlhodobo pracoval v zahraničí, príp. mimo domova na turnusy, takže matka zostala na výchovu sama. Z uvedeného pohľadu nie je rozdiel medzi mladistvými žijúcimi v úplných a neúplných rodinách taký citelný. Na tomto mieste je potrebné ďalej upozorniť, že až 12% mladistvých z celkového počtu skúmanej vzorky mladistvých páchatel'ov žilo určitú dobu mimo rodiny (v Reedukačnom detskom domove, Diagnostickom centre, Psychiatrickej liečebni, Nápravno-výchovnom ústave pre mladistvých).

	ÚPLNÁ RODINA	NEÚPLNÁ RODINA		MIMO RODINU
		v dôsledku rozvodu	v dôsledku úmrtia jedného z rodičov	
Počet	46	7	5	7
%	79,3%	12,1%	8,6%	12,1%

Tabuľka č. 5: Prostredie, v ktorom mladistvý vyrastal

Uskutočneným výskumom bolo zistené, že takmer v ¼ prípadov mladistvých páchatel'ov (24,1%) rodičia upozorňovali na výchovné problémy v rodine majúce so svojim dieťaťom (nerešpektovanie príkazov, odvrávanie, drzé správanie, úteky z domova, túlanie sa po nociach). Na druhej strane u 12% mladistvých osôb bolo zaznamenané celkom bezproblémové správanie (dobré študijné výsledky i dochádzka, slušné správanie k vyučujúcim a spolužiakom, pomáhanie pri domácich prácach, dodržiavanie zásad spoločenskej etiky). V týchto prípadoch samotní rodičia „nechápali prečo sa ich syn/dcéra dopustil trestného činu“.

Z niektorých skúmaných spisov sa podarilo zistiť, že kvalitu rodinného prostredia ovplyvňovalo množstvom nepriaznivých faktorov, ako bola napr. trestná činnosť rodičov, vplyv alkoholu u rodičov, invalidita rodičov, nezamestnanosť rodičov či finančné problémy v rodine. Pomerne častým javom bola spomínaná nezamestnanosť rodičov, ktorá bola zistená zhruba v 1/5 prípadov rodín mladistvého delikventa (celkovo 19%, z toho 12% nezamestnanosť oboch rodičov, 7% nezamestnaný jeden z nich). Ostatné uvedené faktory neboli predmetom výskumu, nakoľko požadované údaje neboli dostupné v materiáloch každého trestného spisu.

Školské prostredie

Ďalším významným činiteľom socializačného procesu jednotlivca, ktorému bola v rámci vykonaného výskumu venovaná pozornosť, bolo školské prostredie. Plnenie školských povinností je určitým odrazom prijímania všeobecne platných nárokov na správanie, či odrazom prijatia zodpovednosti za plnenie svojich úloh, resp. za svoju prípravu na život. Škola, ktorá na jednej strane poskytuje žiakovi výchovu a vzdelanie, formuje jeho osobnosť, morálne, právne a estetické vedomie, môže na druhej strane vytvárať aj atmosféru nedôvery, neistoty, strachu a obáv, ktoré majú za následok vytvorenie negatívneho vzťahu ku škole. Práve v tomto výchovnom prostredí nastávajú problémy, ktoré neraz vedú ku kriminalite mládeže. Zo správ nachádzajúcich sa v trestom spise boli zistené mnohé závažné problémy v školách, ktoré sú usporiadané podľa početnosti ich výskytu. Najčastejším problémom objavujúcim sa v školskom prostredí bolo záškoláctvo- vysoká absencia, ktorá bola zistená až v 43% prípadov mladistvých. V 32,8% prípadov sa výchovné problémy v škole prejavili

zníženou známkou zo správania (kvôli absencii, neplnení študijných povinností, porušovaní školského poriadku, či z dôvodu trestnej činnosti). Súvislosť zníženej známky zo správania s porušovaním školského poriadku je zrejmá aj z nasledujúcej tabuľky, ktorá dokazuje jeho 20,7% výskyt u sledovanej skupiny osôb. Vzťah „školských neúspechov“ a kriminality mládeže sa potvrdil vykonaným výskumom, nakoľko v ¼ prípadov (25,9%) bol zistený veľmi slabý prospech žiakov. Takmer v rovnakom počte prípadov (24,2%) sa vyskytoval ďalší problém, akým boli konflikty s učiteľmi, či so spolužiakmi.

	SLABÝ PROSPECH	ABSENCIA- ZÁŠKOLÁCTVO	KONFLIKTY S UČITEĽMI, SO SPOLUŽIAKMI	PORUŠOVANIE ŠKOLSKÉHO PORIADKU	ZNÍŽENÁ ZNÁMKA ZO SPRÁVANIA
Počet	15	25	14	12	19
%	25,9%	43%	24,2%	20,7%	32,8%

Tabuľka č. 6: Výchovné problémy v školskom prostredí

Problémy v škole spolu s kvalitou výchovného rodinného zázemia ovplyvňujú dosahovanú úroveň vzdelania dospelých. Dosiahnuté vzdelanie mladistvých páchatel'ov dokazuje nasledujúca tabuľka.

	POČET	%
Úplné základné vzdelanie na základnej škole	4	6,9%
Úplné základné vzdelanie na špeciálnej základnej škole	7	12,1%
Neúplné základné vzdelanie na ZŠ (opakované ročníky)	6	10,3%
Stredoškolské vzdelanie- Gymnázium- začaté	1	1,7%
Stredoškolské vzdelanie- Profesijná príprava- začatá	36	62,1%
Vyučený	2	3,4%
Stredoškolské vzdelanie -vylúčený zo školy	6	10,3%
Neukončené stredoškolské vzdelanie	1	1,7%

Tabuľka č. 7: Vzdelanie

Z predmetnej tabuľky vyplýva, že konflikt jedinca so zákonom nastal u 62,1% jedincov v čase ich profesijnej prípravy na strednej škole. V súvislosti s ukazovateľom, akým je vzdelanie, bolo zaujímavým zistením, že 1/10 mladistvých páchatel'ov (10,3%) nedosiahla ani len úplné základné vzdelanie. Opakovanie ročníkov spôsobilo ukončenie povinnej školskej dochádzky v nižších ročníkoch. Rovnako tak, zhruba 1/10 jedincov skúmanej vzorky (10,3%) neukončila strednú školu, nakoľko boli zo školy vylúčení.

Uskutočnený výskum potvrdil aj ďalší typický znak kriminality mládeže, konkrétne páchanie trestnej činnosti pod vplyvom závislosti. Zo štatistických údajov je zrejmé, že takmer v 14% prípadov sa mladiství dopustili trestnej činnosti pod vplyvom alkoholu.

Z hľadiska štruktúry mladistvých páchatel'ov podľa pohlavia je možné konštatovať skutočnosť, ktorá bola výskumom potvrdená, a síce, že trestná činnosť je prevažne doménou chlapcov. Podiel mladistvých páchatel'ov (chlapcov) na celkovom počte skúmaných trestaných mladistvých predstavoval 93%, vo zvyšnej časti 7% išlo o mladistvé páchatel'ky. Čo sa týka podielu národnostných, resp. etnických minorít na trestnej činnosti mladistvých páchatel'ov, bolo zistené, že v 98% bola páchaná mladistvými slovenskej národnosti a len 1,7% podiel predstavovali mladiství rómskej národnosti.

Zhodnotenie získaných poznatkov

Na základe vykonanej analýzy vyšetrovacích a súdnych spisov skúmanej vzorky mladistvých páchatel'ov boli zistené nasledujúce závery, ktoré umožňujú zhodnotiť skúmaný problém a zároveň overiť stanovené hypotézy:

Hypotéza 1: Predpokladám efektívnosť využitia trestno-právnych sankcií v súdnej praxi.

V oblasti skúmania uložených trestno-právnych sankcií mladistvým páchatel'om bolo zistené, že na celé spektrum trestnej činnosti tejto vekovej kategórie sa reagovalo nasledujúcimi trestami: podmienený trest odňatia slobody, nepodmienený trest odňatia slobody, upustenie od potrestania. V niektorých prípadoch bol mladistvému uložený ako vedľajší trest - trest zákazu činnosti viesť motorové vozidlá akéhokoľvek druhu. Najčastejšie ukladaným trestom bol podmienený trest odňatia slobody (87%). Kriminologický výskum potvrdil využitie úzkej škály sankcií ukladaných mladistvým páchatel'om. V tejto súvislosti je potrebné upozorniť, že škála sankcií ukladaných mladistvým páchatel'om sa podstatne rozšírila až

rekodifikovaným trestným zákonom (úč. od 1.1.2006), preto vykonaná analýza sa vzťahovala predovšetkým na 47 spisov (87%), v ktorých súdy aplikovali trestný zákon úč. do 31.12.2005. S prihliadnutím na uvedenú skutočnosť možno potvrdiť efektívne využitie trestno-právnych sankcií.

Nakoľko súčasná slovenská právna úprava umožňuje okrem trestu odňatia slobody (pomienečného, nepodmienečného) aj využitie ostatných trestov: podmiennečné odsúdenie doplnené vhodne stanovenými primeranými povinnosťami alebo primeranými obmedzeniami, tresty s probačnými prvkami (najmä podmiennečné odsúdenie k trestu odňatia slobody s dohľadom), trest povinnej práce, peňažný trest, prepadnutie veci, prepadnutie majetku, zákaz pobytu a výnimočne aj ďalšie tresty (trest zákazu činnosti, trest vyhostenia), analýze bolo podrobených aj ostatných 7 súdnych spisov (išlo o spisy z roku 2006 a 2007), v ktorých súd aplikoval nový trestný zákon úč. od 1.1.2006. V predmetných spisoch bolo zisťované využitie alternatívnych trestov v slovenskej súdnej praxi. V týchto trestných veciach súd rozhodol v 6 prípadoch o uložení podmiennečného trestu odňatia slobody (v trvaní od 3 do 16 mesiacov) a v 1 prípade o uložení nepodmienečného trestu odňatia slobody (v trvaní 2 rokov). Vzhľadom na krátku dobu, ktorá uplynula od účinnosti nového trestného zákona, ako aj na obmedzený počet preštudovaných spisov (7 trestných spisov), nebolo možné objektívne zhodnotiť efektívne využitie alternatívnych trestov v praxi.

Hypotéza 2: Predpokladám, že trestnej činnosti mladistvých páchatel'ov predchádzala akákoľvek forma prekriminality.

Kriminologickým výskumom bolo zistené, že takmer v polovici prípadov (46,6%) skúmanej vzorky mladistvých sa prekriminalita vyskytla v najrôznejších podobách: v podobe ničenia školského majetku, porušovania školského poriadku, záškoláctve, šikanovaní a fyzickom napádaní spolužiakov, falšovaní ospravedlnení od lekára, podvádzaní majstra odborného výcviku, v drobných krádežiach, a inom protispoločenskom konaní. Na základe zistených skutočností sa potvrdila významná súvislosť rannej prekriminality a následnej trestnej činnosti mladistvých páchatel'ov. Druhá stanovená domnienka sa potvrdila v takmer polovici skúmaných prípadov.

Hypotéza 3: Predpokladám, že neúplná rodina je jedným z hlavných faktorov delikvencie mládeže.

Analýzou súdnych spisov bolo zistené, že v neúplnej rodine v dôsledku rozvodu, či úmrtia jedného z rodičov, vyrastalo 20% mladistvých (v 12,1% prípadov nastala neúplnosť rodiny v dôsledku rozvodu a v 8,6% v dôsledku úmrtia jedného z rodičov). V ostatných 80% žili mladiství v úplnej rodine, teda kde boli obaja rodičia (aj rodina doplnená). Hoci rozvod rodičov predstavuje významný rizikový faktor, ktorý spôsobuje absenciu jednej z rodičovských rolí, zaťaženie výchovou len jedného z rodičov, zhoršenie ekonomickej situácie, predsa sa uskutočneným empirickým výskumom nepodarilo dokázať priamu príčinnosť medzi neúplnosťou rodiny a delikvenciou mládeže, z čoho vyplýva, že hypotéza č.3 nebola potvrdená.

Hypotéza 4: Predpokladám, že negatívny vzťah žiaka k školskému prostrediu má vplyv na jeho trestnú činnosť.

Empirické skúmanie zamerané na vplyv školského prostredia na trestnú činnosť mladistvého prinieslo zistenie, že takmer každý druhý mladistvý páchatel' mal negatívny vzťah k školskému prostrediu. Uvedené tvrdenie vyplýva, zo zistených výchovných problémov v škole- záškoláctva (43%%), zníženej známky zo správania (32,8%), konfliktoch s učiteľmi a so spolužiakmi (24,2%), porušovania školského poriadku (20,7%), či zo vzdelávacích problémov v dôsledku nižších intelektuálnych schopností (25,9%). Na základe uvedených skutočností možno konštatovať, že vyslovená hypotéza č.4 bola potvrdená.

Literatúra

- [1] Černíková, V.: Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření, Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, počet strán 149,
- [2] Zborník z medzinárodnej konferencie mládeže, Otázky kriminality mládeže, Bratislava: Ministerstvo vnútra SR 2000, počet strán 312, ISBN: 80-88893-65-8
- [3] Štatistické ročenky Generálnej prokuratúry SR
- [4] Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti SR, Odbor justičnej informatiky a štatistiky MS SR, www.justice.gov.sk/kop/stat/07/ta10graf.htm

Kontaktní údaj na autora – email:

Vrabl.M@seznam.cz

JUDr. Miroslava Vráblová

Katedra trestného práva a kriminológie PF TU v Trnave

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

